

Савчук Наталія Іванівна
майстер виробничого навчання
ДПТНЗ «Соснівський професійний ліцей»

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ШЛЯХОМ РОЗВИТКУ ЇХ ОСОБИСТІСНОЇ АКТИВНОСТІ

Національна доктрина розвитку освіти України передбачає поступовий перехід від репродуктивної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу.

На відміну від традиційної освітньої моделі, що базувалась на пріоритеті простого засвоєння і відтворення інформації, головною метою навчання у XXI столітті стає всебічний розвиток людської особистості. В державному документі «Концепція розвитку професійної(професійно-технічної) освіти в Україні» зазначено, що процес професійного навчання і виховання здійснюється на основі особистісно-діяльнісної парадигми сучасної освіти, яка дуже вдало спирається на зміст головної мети розвитку освіти в Україні, а саме «створити умови для розвитку і самореалізації кожної особистості як громадянина України, формувати покоління, здатне навчатися впродовж життя...». Таким чином, на перше місце виходить вимога до освітян – створювати умови для самостійної діяльності учнів, щоб вони самі себе розвивали, свої потреби особисті і професійні здібності, критичне мислення, уміння бути конкурентоспроможними в сучасних життєвих ситуаціях. А майстру виробничого навчання відводиться роль організатора діяльності учнів, їх радника, консультанта.

Оскільки, головним завданням реформування освіти є формування освіченої особистості учня, то виникає необхідність у реалізації принципів особистісно-орієнтованої педагогіки, що виходить з визнання учня головною фігурою навчально-виховного процесу.

Такий підхід активізує особисту пізнавальну діяльність кожного учня і сприяє інтенсифікації навчання. Необхідно направити навчання на формування в учнів бажання вчитися і уміння самостійно опановувати знання, використовуючи для цього всі доступні джерела інформації. Також важливим є

навчити практичному застосуванню отриманих знань і умінню критично мислити.

У зв'язку з вищесказаним, проблема формування особистісної активності учнів у системі професійної (професійно-технічної) освіти є однією з найбільш актуальних. Крім того, у новій системі оцінки знань учнів введено поняття «компетентність учня», складовою частиною якого є рівень самостійності, творчої активності учня. А це означає, що основною задачею педагога на кожному уроці є перетворення його в заняття творче.

Розвиток особистісної активності учнів на уроках виробничого навчання важливий і під час підготовки майбутніх робітників за професією «Кондитер». Адже учні, які обрали цю професію і пов'язують свій шлях у житті зі сферою обслуговування населення, повинні любити людей, мати витримку, внутрішню культуру, вміти спілкуватися. Кондитери мають бути спостережливими, швидко зауважувати, виправляти помилки, усувати недоліки. Саме цьому можна навчитися на уроках виробничого навчання з використанням методів продуктивного навчання, які розвивають пізнавальну активність учнів.

Сучасна дидактика, як і практика навчання, розвивається в складних умовах науково-технічного прогресу, проникнення науки в усі сфери життя людей і виробництва, обумовлює необхідність по-новому глянути на проблему підготовки всебічно розвиненої особистості учня.

Репродуктивний характер навчання, озброюючи учнів запам'ятовуванням часом значних за обсягом знань, не робить кардинальних змін, перебудови в їхній свідомості. Діяльність учнів заснована на завчанні того, що вони почули або побачили від майстра виробничого навчання. При запам'ятовуванні найчастіше не відбувається переосмислення того, що почув, прочитав, побачив.

Інший характер діяльності спостерігається в умовах самостійного пошуку або при виконанні творчої роботи. Тут приводиться в рух безліч розумових процесів: здогад, осяяння і т.д. Тобто активізується пізнання учня.

Необхідність формування в учнів пізнавальних потреб у цілеспрямованості висуває нові вимоги до організації навчання.

Існує багато підходів до навчання в сучасних навчальних закладах . Розглянемо деякі з них.

Для осмисленого засвоєння знань і умінь учнів необхідна власна пізнавальна діяльність. Активізація її – найважливіше завдання майстра виробничого навчання. Адже, навчаючи виконувати робочі прийоми, показуючи послідовність дій, пояснюючи, аналізуючи дії, відбувається і розвиток розумових здібностей учнів. Тому необхідно систематично і терпляче привчати учнів координувати свою роботу, організовувати своє робоче місце так, щоб не робити зайвих рухів: учити раціональним прийомам виконання різних операцій. Пам'ятаючи, що переучувати складніше, ніж навчати, потрібно відразу навчати правильно тримати інструмент, неухильно виконувати правила безпеки праці і санітарно-гігієнічні вимоги. Через наслідування, якісне копіювання потрібно неухильно вести учня до творчості. Але в той же час, навіть при виконанні робіт по інструкційно-технологічним картам чи зразкам не слід обмежувати учнів. Потрібно пропонувати їм спробувати знайти інший спосіб виконання поставленого завдання, змусити задуматись.

Самостійна діяльність удосконалює навички самоконтролю. Чим він повніший, тим менше повинний бути контроль з боку майстра виробничого навчання. Бо, якщо наставник в усьому направляє учня, допомагає йому в тім, з чим він справився б сам, то таке керування придушує самостійність, гальмує його розвиток. Тому самостійність необхідно заохочувати, навіть якщо запропонований учнями спосіб роботи більш трудомісткий. Похвала стимулює творчий саморозвиток.[1]

Особлива роль у формуванні особистісної активності учня в процесі навчання належить активному(інтерактивному) навчанню. Активні методи навчання сприяють розвитку самостійної творчої діяльності учнів в процесі оволодіння професією. Інтерактивні методи спрямовані на організацію навчання в режимі діалогу, в процесі якого відбувається взаємодія учнів між собою з метою сумісного рішення проблеми, взаєморозуміння, розвитку особистісних

якостей. Тобто, окрім рішення освітніх функцій, інтерактивні методи спрямовані на подолання труднощів у міжособистісних комунікаціях учнів.

У процесі професійно-практичної підготовки застосовуються імітаційні ігрові і неігрові методи, які сприяють розвитку професійно значущих якостей майбутніх кваліфікованих робітників: критичного, аналітичного та технічного мислення, професійної самостійності, умінь творчого застосування знань у процесі виконання професійних обов'язків, уміння бачити проблеми і знаходити правильні рішення в нестандартних ситуаціях.

Характерною рисою застосування імітаційних методів на уроках виробничого навчання є формування й удосконалення практичних умінь і навичок на основі системної оцінки професійної діяльності в процесі моделювання реальних умов роботи (аналіз конкретних виробничих ситуацій, навчальна ділова (рольова) гра).[2]

Використання ігрових форм дозволяє активізувати пізнавальну діяльність учнів. Метою ігрового навчання є забезпечення особистісно-діяльнісного характеру засвоєння знань і вмінь, пізнавальної активності, спрямованої на пошук, обробку і засвоєння інформації, залучення учнів у творчу діяльність. Це уроки-змагання, конкурси, вікторини, рішення кросвордів тощо.

Ігрове навчання можна проводити протягом уроку виробничого навчання або використовувати його елементи під час вступного чи поточного інструктажу. Використання гри на уроці, як правило, має міжпредметний характер, оскільки, для виконання трудових дій необхідні інтегровані професійні знання.[3]

Ще один підхід до навчання – це диференційоване навчання. Істотним у цьому підході є можливість, з одного боку, спиратися на актуальний рівень розвитку знань різних учнів, а з іншого боку – поступово переводити кожного до більш досконалого оволодіння знаннями і способами їхнього придбання.

Складність цього підходу полягає в тому, що програму знань, умінь, навичок повинен засвоїти кожен і рівень засвоєння повинен бути оптимальним для різних категорій учнів (сильних, середніх, слабких). При цьому треба

сприяти, щоб усі учні поступово переходили в більш високу категорію учнів (зі знань і вмінь).

Однак, і диференційоване навчання не може стати універсальним підходом, оскільки навчальний процес має інші важливі ресурси навчання, які мають значення для розвитку учнів. Так, фронтальна робота з учнями усіх категорій успішності одночасно є інструментом виміру учнями свої власних можливостей, своїх зусиль у порівнянні з іншими.[1]

У наш час проблема розвитку особистісної пізнавальної активності учнів стає усе більш актуальною. Одним з можливих засобів рішення даної проблеми є інтеграція медіа освіти в навчальні предмети (в т. ч. виробниче навчання), що збагачує навчальний процес цікавим змістом, новими формами і прийомами роботи. Важливе місце тут належить методу проектів, методу портфоліо, які дають можливість учням не тільки чомусь навчитися самостійно, використовуючи сучасні технології, а й презентувати результат своєї роботи.

При інтеграції медіа освіти в навчальний процес вирішуються наступні задачі:

- ✓ включення зовнішньої інформації в зміст навчальної програми, у систему формування знань і умінь;
- ✓ навчання сприйняттю і переробці інформації, формування вмінь знаходити, готувати, передавати і приймати необхідну інформацію;
- ✓ розвиток критичного мислення.

Ефективне рішення цих задач неможливо без розробки системи складених завдань з усього курсу. Ця система повинна постійно поновлюватись в залежності від актуальності її змісту і того, наскільки завдання відповідають рівню знань і інтересів учнів.

Таким чином, різноманітні методи навчання та підходи до нього, пропоновані сучасною дидактикою, розкривають різноманіття резервів навчального процесу для розвитку і навчання сучасного учня.

Кожний з методів сприяє удосконаленню навчального процесу і разом з тим не є універсальним. Але всі вони звернені до того, щоб знайти найкращі

шляхи до збагачення особистості учня. Усіх їх поєднує ідея розвитку і виховання в процесі навчання підростаючої людини, що відповідає загальним потребам сучасного суспільства.

Сьогодні необхідно навчити учнів вчитися, підготувати їх до самостійного оволодіння знаннями, щоб виховати творців сучасного суспільства.

Одним із перспективних шляхів розвитку особистісної активності учнів на уроках виробничого навчання, озброєння їх неодмінними вміннями і навичками є впровадження активних форм і методів навчання.

Звичайно, важко точно визначити, які методи навчання найкраще підходять для того чи іншого уроку. Багато чинників впливають на доцільність і ефективність різних методів навчання, тому при їх виборі потрібно звернути увагу на такі аспекти:

- вибирати кращі методи згідно з тими знаннями, уміннями і навичками, на які ви робите установки;
- при виборі методів навчання не забувати про мету і завдання конкретного уроку;
- вносити різноманітність у навчальний процес;
- використовувати такі методи, за допомогою яких можна якнайдовше утримувати увагу учнів;
- надавати змогу кожному учневі прийняти участь в уроці;
- при виборі методів і форм навчання не забувати про реальні можливості учнів (працездатність, фізичний стан, підготовленість, та інше) і майстра виробничого навчання.[1][4]

Отже, далі ми розглянемо приклади найпоширеніших методів активного навчання і наведемо приклади, як їх можна використати на різних етапах уроків виробничого навчання за професією «Кондитер».

Дидактична гра «Розминка»

Для активізації засвоєних знань дається 10-15 питань учням, на які вони повинні дати коротку однозначну відповідь. Можна використати 4-5 проблемних ситуацій (фронтальне опитування з використанням мультимедіа).

Тема: Приготування дріжджового тіста опарним способом.

Запитання.

1. Яке борошно використовують для приготування дріжджового тіста?
2. Що необхідно зробити з борошном перед використанням?
3. Що таке «опара»?
4. Які інгредієнти входять до складу опари?
5. Як підготувати яйця?
6. Скільки часу повинна бродити опара?
7. Як перевірити готовність опари?
8. Чому опару накривають?
9. Коли в тісто додають ванілін?
10. Як перевірити готовність дріжджового тіста?

Дидактична гра «Перехресне опитування»

Після вивчення нової теми учням дається домашнє завдання: підготувати 1-2 питання по темі; 2-3 загадки; або по 10 корисних порад.

На наступному уроці майстер виробничого навчання під час актуалізації попередньо засвоєних знань викликає двох учнів і вони по черзі задають свої запитання один одному. Якщо той учень, якого питають, не знає відповіді, відповідає той, хто запитує. Якщо відповідає правильно, задає своє питання опонентові. Майстер виробничого навчання оцінює і правильність відповіді, і оригінальність запитання. Учень, який відповідає правильно на 2 запитання, має право вибрати наступного учасника.

Завдання для повторення вивченого «Листівка-загадка»

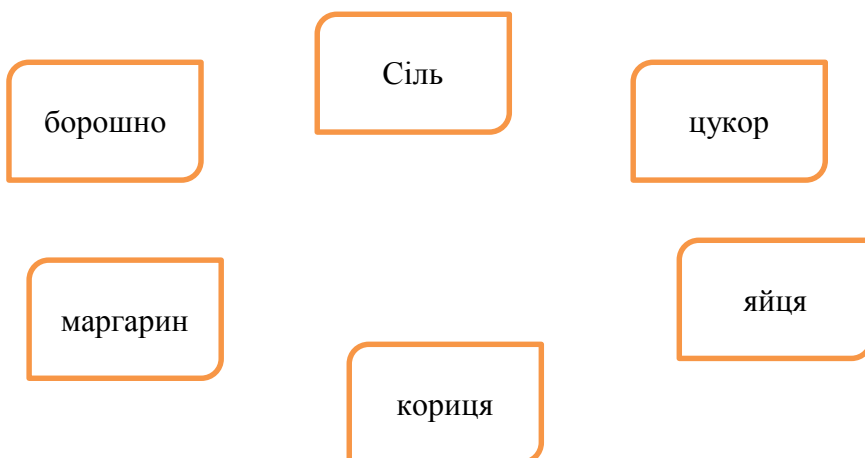
Перед уроком до нас завітав листоноша і передав листівки. Я поклала їх на стіл і випадково пролила воду. В результаті, деякі дані на них розмиті. Допоможіть відновити втрачену інформацію. Учні отримують картки «Можливі дефекти виробів із пісочного тіста і причини їх виникнення», в яких не всі колонки заповнені. Потрібно заповнити те, що розмила вода.

<i>Можливі дефекти</i>	<i>Причини виникнення</i>
Ячні білки не збиваються до потрібного об'єму	?
Білки ? під час збивання	Збільшили час збивання білків
?	Недостатній чи надмірний час збивання білків; надлишок цукру у тісто
Білковий напівфабрикат у середині порожнистий з лапкою м'якушкою	?
Білковий напівфабрикат з потемнілою, розтрісканою поверхнею	Підвищена температура випікання

Дидактична гра «Орієнтир»

Для активізації раніше засвоєних знань учням (на вибір) дається завдання: правильно з'єднати продукти, назви яких написані на окремих аркушах із урахуванням технологічного процесу (у вигляді технологічної схеми). Над стрілкою поставити порядковий номер операції.

Тема: Приготування виробів із пісочного тіста

Дидактична гра «Морський бій».

Для перевірки домашнього завдання або на закріплення нової теми. Потрібно розгадати зашифровані слова, що стосуються приготуванню будь-якого тіста..

Гра «Морський бій» (Робота в групах)

	1	2	3	4	5	6	7	8
А	Г	М	Е	С	Ф	Б	Ж	Ч
Б	Н	Щ	Х	К	Є	Ш	У	З
В	Д	Л	А	О	Т	Я	В	Ї
Г	Р	Ь	Ю	Ц	П	І	Й	И

1 група

А2, Г6, Б4, А4, А3, Г1; А6, В4, Г1, В4; Б6, Б1, В4; В5, Г6, А4, В5, В4.

Міксер –Борошно-Тісто.

2 група

В2, В4, Г5, В3, В5, Б4, В3; В6, Г7, Г4, А3; Г4, Б7, Б4, В4, Г1.

Лопатка – Яйце – Цукор.

Дидактична гра «Мозковий штурм»

Учням пропонуються проблемні ситуації, які можуть виникнути при приготуванні масляних кремів. Необхідно запропонувати способи їх розв'язання..

Розвиток особистісної пізнавальної активності учнів на уроках виробничого навчання передбачає вдосконалення методів і організаційних форм навчальної діяльності, що забезпечує активну самостійну теоретичну і практичну діяльність учнів у всіх ланках навчального процесу. Активізація пізнавальної діяльності припускає тісний зв'язок засвоєння знань із застосуванням їх до рішення завдань, що вимагають від учнів ініціативи, активності, наполегливості, самостійності мислення, вміння висловити свою думку.

Основна задача для розвитку особистісної активності – поліпшення якості навчально-виховного процесу на базі формування активності і самостійності учнів.

Процес формування особистісної активності і самостійності учнів передбачає спільну діяльність майстра виробничого навчання і учнів.

Розвиток особистісної активності передбачає комплексне застосування методів проблемного і розвиваючого навчання, евристичної бесіди, тренінгів, індивідуалізації, диференціації навчання і т.п., які є методами продуктивного навчання. Усі ці методи сприяють прояву активності учнів.

До прийомів, що сприяють розвитку особистісної активності учнів на уроках, навчальному процесі можна віднести ситуації, в яких учні повинні:

- захищати свою думку, приводити в її захист аргументи, докази, використовувати придбані знання;
- задавати питання педагогу, товаришам, з'ясовувати незрозуміле, поглиблювати з їх допомогою свої пізнання;
- рецензувати відповіді товаришів, творчі роботи, давати поради;
- поділитися своїми знаннями з іншими, допомагати товаришам при утрудненнях;
- практикувати вільний вибір завдань, переважно пошукових, творчих;
- створювати ситуації самоперевірки, аналізу власних пізнавальних і практичних дій;
- урізноманітнювати діяльність.

Такі методи та прийоми формують компетентного робітника за професією «Кондитер». Адже сучасний робітник повинен бути спостережливим, швидко реагувати на нестандартні ситуації, виправляти помилки, усувати недоліки, вміти спілкуватися, створювати атмосферу привітності та ін.

Таким чином, при використанні сукупності різних дидактичних методів визначальним є спрямованість навчально-пізнавальної діяльності, внесення до змісту уроків виробничого навчання завдань і ситуацій проблемного характеру, ігрових моментів, завдань пошукового характеру, стимулювання участі кожного учня у виконанні пошукових і дослідницьких робіт, а також до їх презентації, захисту.

А все це, безсумнівно, буде сприяти розвитку, формуванню і закріпленню особистісної активності учнів у навчанні та стане потужним фактором і дієвим засобом реалізації концепції безперервної освіти молоді.

Список використаних джерел:

1. Молчанов В.М. Способи активізації пізнавальної діяльності учнів ПТНЗ. Навчально-методичний посібник. - Донецьк: АПНУ ДІПДО ІПП, 2006
2. Сілаєва І.Є. Методи професійно-практичної підготовки. Методичні рекомендації. – Донецьк: АПНУ ДІПДО ІПП, 2006
3. Бабина Н.Ф. Как активизировать познавательную деятельность учащихся. – Школа и производство. – 2003.- № 3
4. Сілаєва І.Є. Методи професійно-практичної підготовки. Методичні рекомендації. – Донецьк: АПНУ ДІПДО ІПП, 2006
5. Головань Т.В. Пізнавальний інтерес як чинник підвищення ефективності процесу навчання. - Рідна школа.- 2004.- № 6
6. Еникеев М.И. Теория и практика активизации ученого процесса. - Казань: КГУ, 1983
7. Подласый И.П. Продуктивная педагогика. – М.: Народное образование, 2003
8. Національна доктрина розвитку освіти. – Указ Президента України від 17 квітня 2002 р. - № 347-2002
9. Верчено Н.В. Методика організації та проведення професійно спрямованого проблемного уроку: Методичні рекомендації.-Донецьк: АПНУ ДІПДО ІПП, 2006
10. Доцяк В.С.Українська кухня. – Львів «Оріяна-Нова», 1998 р.
11. Збірник рецептур національних страв і кулінарних виробів.- Київ,1998